

2-TOM, 4-SON

TURKIY XALQLAR YANGI YILI- NAVRO'ZI AYYOM

Qarshi davlat universiteti magistranti

Tirkasheva Dinora O'ktam qizi

Annotatsiya: Milliy qadriyatlardan biri - Navro'z ayyomi, Navro'z eski quyosh kalendariga asoslangan, sayllar va marosimlarni o'tkazish jarayonlari, xalqimiz orasida saqlanib qolgan Navro'z bilan bog'liq qadimiy urf-odatlar, buyuk bobolarimiz asarlaridagi Navro'z bilan bog'liq ma'lumotlar.

Kalit so'zlar: Yaqin Sharq, yilning birinchi kuni, Farvardin, Kavkaz, Eron, Bandbozi, Afg'oniston, Buzkashi, Qirg'izston, Al-Cholmak, qozoq xalqlari, sham, Shohnoma, Shoh Jamshid, Odam Ato, Momo Havo, Xorazm, otalar kuni, tomoshalar, janubiy viloyatlar, kurash, keksalarni ulug'lash.

Yurtimiz aholisi orasida asrlar osha yashab kelayotgan ulug' bayramlar talaygina. Ana shunday bayramlardan biri hisoblanmish Navro'zi olamdir. Navro'z bayrami - Yaqin Sharq va O'rta Osiyo xalqlarining asrlar davomida o'z milliy qadriyatlarini o'zida mujassam etgan ayyomdir. Navro'z bu - yangilanish hamda yasharishdir. Navro'z "yilning birinchi kuni" ma'nosini bildiradi.

Navro'z eski quyosh kalendariga asoslangan holda 22- mart ya'ni Farvardin¹ oyining boshlanishiga to'g'ri keladi. Bu kun "Kichik Navro'z" deb nomlanib, mana shu kundan boshlab xalqlar: "Hamma narsa uyg'onadi va hamal kiradi" -- deb aytishadi. Navro'z bayramini turli millat egalari turli kunda va har xil tarzda nishonlashadi. Markaziy Osiyo, Kavkaz va Eronda 21- mart, Qozog'istonda 22-mart kuni sayllar va marosimlar orqali tashkillashtiriladi. Bundan tashqari, Navro'z arafasida Eronda "Bandbozi" (dorda yurish), Afg'oniston va O'rta Osiyo mamlakatlarida "Buzkashi", Qirg'izistonda "Ak-Cholmak" singari o'yinlar keng miqyosda uyushtiriladi. Qozoq xalqlarida esa bayram kunlarida odamlar o'z uylarining eshilari oldiga ikkita sham yoqib qo'yish bilan bayramni nishonlashgan.

Navro'z bayramining paydo bo'lishi haqida turkiy xalqlar orasida turlicha qarashlar shakllanganligini ko'rishimiz mumkin. Misol uchun, forsiy xalqlar Navro'z bayramining kelib chiqishini Firdavsiyning "Shohnoma" asarida Navro'zi Jamshid nomi bilan mashhur shoh Jamshid nomi bilan bog'lasa, Xorazm xalqi bu kunni Odam Ato va Momo Havo uchrashgan kunga borib taqashadi, shu qatori tarixiy ma'lumotlarga to'xtaladigan bo'lsak, Ozarbayjonda erkaklar tomonidan Navro'zning ikki kunida o'tganlar haqqiga duo qilish

¹ Bahor, Quyosh yil hisobining 21-martdan 21-aprelga to'g'ri keladi

2-TOM, 4-SON

marosimlari o'tkazilar ekan va shu sababli, bu kun Ozarbayjon xalqi orasida "Otalar kuni" deb nom olgan. Eron va Afg'oniston kabi davlatlarning kalendarlarining dastlabki kunlari 21- mart sanasi bilan belgilanadi. Shuning uchun ham, Navro'z bayrami barcha arab, fors, turkiy xalqlar orasida nishonlanib kelingan. Mahmud Koshg'ariyning "Devon-u lug'otit turk" kitobi, Umar Xayyomning "Navro'znoma" nomli kitoblarida Navro'z haqida qimmatli ma'lumotlar keltirib o'tiladi. Buyuk bobokalonimiz Mir sulton Alisher Navoiy o'zining "Tarixi mulli ajam" (Ajam shohlari tarixi) asarida Navro'z afsonaviy Shoh Jamshidning so'nggi ixtirosi ekanligi keltirib o'tiladi. Shoir Ogahiy "Ayyomi toza dil" g'azalida yangi kun kirishi bilan olam fayzga to'lishi, ertalabdan kechgacha xursandchilik bo'lishi, kuy va qo'shiqlar yangrashi, odamlar bir - birlarini sovg'alar bilan qutlashi bilan bog'liq bo'lgan odatlar keltirib o'tiladi.²

Navro'z bayrami nafaqat butun dunyo xalqlari orasida balkim, ona diyorumizning turli go'shalari o'rtasida ham o'ziga xos tarzda nishonlanadi. Bunday tomoshalardan Farg'onada "Katta masxarabozlik", Buxoroda "Chavqi", "Shoh moylar", Xorazmda "Xatarli o'yin", Surxondaryoda "Ko'pkari", Qashqadaryoda "Aytishuv", "Dorbozlik", "Kurash" va varrak uchirish marosimlari bo'lib o'tadi. "Darvishona" marosimi yurtimizda (janubiy viloyatlarning ayrim qishloqlarida) dalalarga, tog' yonbag'irlariga chiqib o'tkazilgan.³ Xullas, azaliy bayramlardan biri bo'lganligi bois uning ishtirikchilari va tashkilotchilari shu xalqning o'zi bo'lishgan. Tarixiy nuqtai nazardan qaraydigan bo'lsak, Navro'z ko'p ming yillardan beri kishilar turmush tarzining shakllanishida va aholi madaniyatining rivojiga o'z ta'sirini sezilarli darajada ko'rsatganligini anglab yetamiz. Qolaversa, Abu Rayhon Beruniy, Mahmud Koshg'ariy, Umar Xayyom, Ogahiy asarlarida Navro'zi olamning shukuhi va tarovatlari aks ettirilganligini ko'rishimiz mumkin. Darhaqiqat, Navro'z bu qalblarni bir - biriga yaqinlashtiruvchi, ko'ngil rishtalarni mustahkam bog'lovchi, dillardagi gina-kudurat urug'larini olib tashlovchi bir ayyomdir. Lekin, har bir yangi kun bu biz uchun berilgan yangi imkondir⁴. Xulosa o'rnida aytadigan bo'lsak, Navro'z bayrami insonlarni yaqinlashtirish bayrami hamdir. Negaki, bu ayyomda ota-onani, keksalarni ulug'lash, bemor insonlarni holidan xabar olish, o'tganlarni yodga olish, muqaddas qadamjolarni ziyorat qilish, do'st-birodarlar diydor ko'rishish bu kunda qiliniladigan eng to'g'ri amallar hisoblanadi. Navro'z dillarga farahbaxshlik va ko'zlarga quvonch olib kelguvchi yangilanish bayramidir.⁵

² Qoraboyev U.O'zbek xalqi bayramlari.Toshkent.Sharq 2002

³ Mahmud Sattor.O'zbek udumlari.Toshkent.Fan.1993

⁴ Nishonova O.O'zbek etnomadaniyatining estetik mohiyati.Toshkent:Fan.2013.

⁵ Sarimsoqov B. Marosim Folklori/O'zbek xalq og'zaki poetik ijodi-Toshkent.-1990-

2-TOM, 4-SON

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Qoraboyev U. O'zbek xalqi bayramlari. Toshkent. Sharq 2002
2. Mahmud Sattor. O'zbek udumlari. Toshkent. Fan.1993
3. Nishonova O. O'zbek etnomadaniyatining estetik mohiyati. Toshkent: Fan. 2013.
4. Madrahimov A S, Xuvaytov I Ye. Bahor bayramlari Qomuslar Bosh tahrirati-Toshkent-1994
5. Qodirov M. O'zbek teatri an'analari. Toshkent. 30-130-betlar
6. Sarimsoqov B. Marosim Folklori / O'zbek xalq og'zaki poetik ijodi-Toshkent. - 1990.

